

Jerzy Snopek

W dwusetną rocznicę wydania "Bajek" i "Satyr" Ignacego Krasickiego

Biuletyn Polonistyczny 22/4 (74), 16-20

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

im. Bolesława Bieruta we Wrocławiu. Temat wybrano równie atrakcyjny, a bodaj jeszcze trudniejszy: wiedza o literaturze wobec wiedzy o kulturze. Organizatorom i sprzymierzeńcom tej imprezy nie wystarczy życzyć pomyślności. Trzeba im pomóc.

Doc. dr hab. Edward Balcerzan

W DWUSETNĄ ROCZNICĘ WYDANIA „BAJEK” I „SATYR” IGNACEGO KRASICKIEGO

W dniach 20-21 maja 1979 r. w sali Galerii Rzeźby w Łazienkach odbyła się konferencja naukowa zorganizowana przez Instytut Badań Literackich PAN w dwusetną rocznicę wydania "Bajek" i "Satyr" Ignacego Krasickiego.

Po otwarciu konferencji przez dyrektora IBL, Mieczysława Klimowicza, pierwszy referat pt. "Badania nad życiem i twórczością Krasickiego (od Zjazdu Naukowego im. I. Krasickiego we Lwowie w 1935 roku)", wygłosił Zbigniew Goliński. Krytyczny przegląd odkryć materiałowych i studiów interpretacyjnych rozpoczął od przypomnienia zasług Ludwika Bernackiego, podkreślając doniosłą rolę jego wieloletniej pracy nad twórczością Krasickiego i stwierdzając, że jej wyniki znacznie przybliżyły główne cele, do jakich zmierza wiedza o Krasickim, tj. ogłoszenie krytycznego wydania dzieł zebranych pisarza oraz stworzenie jego gruntownej monografii. Późniejsze prace bazowały w dużym stopniu na spuściźnie po Bernackim. Duże znaczenie na drodze do całościowego wydania miała przygotowana przez zespół pod redakcją Tadeusza Mikulskiego 4-tomowa edycja pism Krasickiego z r. 1954, a zwłaszcza opublikowanie przez tenże zespół jego korespondencji (1958).

Omawiając dotychczasowe osiągnięcia wiedzy o Krasickim, referent stwierdził, że ostatnią pracą, która przyniosła rewelacyjne odkrycia nieznanych utworów, była publikacja M. Klimowicza "Nieznane wiersze Ignacego Krasickiego" ("Pamiętnik Literacki" 1953). Cennym dokonaniem jest także opracowanie inwentarza biblioteki pozostałej po Krasickim (przez S. Graciotiego i J. Rudnicką), które ma duże znaczenie dla określenia literackich upodobań i inspiracji autora "Pana Podstolego".

Dużą wartość przyznał też referent publikacjom W. Borowego, J. Klei-nera, B. Kumora, T. Mikulskiego, ks. J. Obłąka, J. Sikorskiego, Z. Sinkowej, S. Szymańskiego i R. Wołoszyńskiego, zastrzegając się jednocześnie, że nie sposób wymienić wszystkich cennych prac o Krasickim, jakie powstały w omawianym przez niego okresie. Pomiął również własny wybitny dorobek w zakresie badań nad życiem i twórczością XBW, w których sam ma znaczny udział jako badacz życia Krasickiego, krytyk jego tekstów i wydań oraz wzorowy wydawca utworów.

Po omówieniu prac drobniejszych referent scharakteryzował monografie twórczości Krasickiego, które powstały po roku 1935, stwierdzając w konkluzji, iż zadanie stworzenia monografii opartej na aktualnym stanie wiedzy i świadomości metodologicznej, podobnie jak poprawne wydanie "Pism zebranych" XBW, są wciąż aktualne.

Z kolei uczestnicy konferencji wysłuchali wystąpienia Marii Cytowskiej "O antyku u Krasickiego". Referentka wskazała na znaczenie tradycyjnej edukacji w kształtowaniu upodobań pisarza do dzieł starożytnych oraz na liczne świadectwa ciążenia XBW ku antykowi. Podkreśliła wymowę cytatów z autorów antycznych i aluzji do starożytności występujących w utworach Krasickiego, po czym wyróżniła i omówiła takie problemy, jak: a) wpływ Seneki na kształtowanie poglądów Krasickiego na rolę wielkich wojowników w historii, b) związki "Rozmów zmarłych" z antykiem, c) stosunek Krasickiego do stoicyzmu, d) antyk w "Historii", e) oryginalne spojrzenie XBW na twórczość Cyncerona. W referacie znalazło wszechstronne i kompetentne omówienie jedno z najbardziej pasjonujących zagadnień z zakresu komparatystycznych badań nad twórczością Krasickiego: autorka przedstawiła pewne związki ideowych i literackich koneksji XBW z kulturą antyczną, nie ukazała jednak (o czym mówiła w dyskusji T. Kostkiewiczowa) nadrzędnego porządku, w jakim one funkcjonują.

W trakcie popołudniowych obrad wygłoszono dwa referaty dotyczące związzków twórczości XBW z dziełem Russa i Woltera. "Myśli Jana Jakuba Rousseau w twórczości Krasickiego" przedstawił Mieczysław Klimowicz. Przeprowadzona przez referenta analiza utopii nipuańskiej wykazała, że jest to konstrukcja oparta na filozofii Russa. Autor refe-

ratu określił funkcję, jaką pełni w twórczości XBW hasło "powrotu do źródeł", a w konkluzji swoich rozważań wskazał na bardzo istotną rolę opozycji rzeczywistości realnej i rzeczywistości postulowanej w utworach Krasickiego. Wynikiem napięć między tymi dwoma biegunami jest tak widoczny i przejawiający się w różnorodnych formach u XBW - żywioł krytyki.

Próbę na pozór ryzykowną, ale jak się okazało, całkowicie uzasadnioną, podjęła Przemysława Matuszewska, która w referacie pt. "Wolter w twórczości Krasickiego" przedstawiła nie tylko stosunek XBW do autora "Henriady", lecz również ukazała analogie istniejące między tymi pisarzami: istotne podobieństwo między Krasickim a Wolterem dostrzegła referentka na poziomie stylu wypowiedzi; następną analogia wypływa z wiodącej roli, jaką obaj odegrali w kształtowaniu myślenia swych współczesnych. Kolejne zbieżności dające się wykryć w twórczości omawianych autorów mają już charakter ograniczony: obaj mają podobne poglądy na historię, ale Krasicki nie podziela wolteriańskiej koncepcji rozwoju; obaj z zamiłowaniem uprawiają satyrę, jednakże XBW konsekwentnie unika w niej aluzji personalnych, tak charakterystycznych dla sztuki satyrycznej Woltera.

Na prawach głosu w dyskusji tekst zatytułowany "Bajki Krasickiego w oczach Węgrów" przedstawił Jerzy Snopce. Poprzez dokładną analizę poszczególnych przekładów próbował wychwycić wyznaczniki artyzmu Krasickiego, a także przybliżyć odpowiedź na pytanie, dlaczego - mimo licznych tłumaczeń na języki obce - bajki epigramatyczne XBW nie znalazły należnego im miejsca w literaturze światowej.

Referaty Sante Graciotiego i Teresy Kostkiewiczowej, wygłoszone drugiego dnia obrad, dotyczyły sztuki poetyckiej Krasickiego. S. Gracioti ("Liryczny świat Krasickiego") próbował odpowiedzieć na pytanie postawione przed laty przez Borowego: czy Krasicki miał serce, czy był poetą? Odpowiedź wypadła twierdząco: referent wyróżnił i omówił całe bogactwo problemów, w jakie uwikłany jest świat poetycki Krasickiego, dostrzegł i poddał subtelnej analizie realizującą się w jego utworach świadomość religijną i zauważył, że jest ona najczystsza, gdy współlistnieje z uczuciami podziwu i zachwyty, np. z przyrodą. Po tych

nowatorskich rozważaniach, wykazujących obecność w poezji XBW cechy dotychczas raczej nie dostrzeganej, tj. uczucia metafizycznego, referent przeszedł do omawiania racjonalnego aspektu twórczości poetyckiej autora "Myszeidy". Poetyckość wierszy, które nie są wyrazem dążenia do u-thopos, polega - zdaniem referenta - na wypowiedzaniu prawd w formach doskonałych.

Na pytanie, na czym polega poetycka doskonałość tych form, próbowała odpowiedzieć Teresa Kostkiewiczowa w referacie "Między prostotą a retoryką. O języku poetyckim Krasickiego". Była to pierwsza systematyczna i całościowa próba opisu i charakteryzacji języka poetyckiego XBW, autorka stanęła więc przed wielorakimi trudnościami, wynikającymi przede wszystkim z paradoksalnej sytuacji świadomości ukształtowanej wokół tej problematyki - dotychczasowy brak naukowego ujęcia tych zagadnień idzie bowiem w parze z istnieniem formuł, które, zdawałoby się, jednoznacznie rozwiązują wszystkie problemy związane z językiem poetyckim Krasickiego. Referentka podjęła analizę języka poetyckiego XBW jako ogółu norm i środków wypowiedzi, przy pomocy których realizuje się jego funkcja estetyczna. Wykazała, że dzięki sposobowi posługiwania się językiem poeta przeciwstawia się określonemu typowi kultury - zwyrodniałemu barokowi. Balansowanie między prostotą a retoryką, charakterystyczne dla praktyki językowej Krasickiego, ukazane zostało poprzez analizę stosunku poety do trzech stylów retorycznych. Następnie referentka wyróżniła trzy cechy charakterystyczne stosunku XBW do słowa: niechęć do warstwy brzmieniowej języka, odrzucenie tradycyjnych metafor oraz jasność, wyrażającą się w całkowitym zaniechaniu żonglerki sensami na rzecz rozgraniczenia ich, a wreszcie z ogromną precyzją scharakteryzowała stosowane przez Krasickiego środki nadawania językowi poetyckości.

Jerzy Jackl we wstępie do swego referatu pt. "Doświadczenia i przypadki" wyróżnił kilka sposobów ujęcia powieści Krasickiego "Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki". Wyszedłszy od stwierdzenia, iż warstwa znaczeń utworu odnosi się do losu bohatera, podkreślił podległość fabuły wobec toku egzemplarycznego, obowiązującą w tym samym stopniu we wszystkich trzech księgach, a następnie rozważył problem

przynależności gatunkowej utworu. Fabuła dwu pierwszych ksiąg - zrekapitulował swoje wystąpienie - odpowiada powiastce; trzeciej - najwyraźniej powieści (pojawia się w niej zupełnie nowa motywacja działań bohatera - "psychologiczno-powieściowa").

Popołudniowe obrady drugiego dnia otworzył referat Bożeny Garszczyńskiej "Wyrazy przyjaźni. Listy do Henryka E. Lehndorffa i Kajetana Ghigiottiego". Referentka zajęła się dziejami korespondencji XBW z wymienionymi w tytule osobami oraz przeanalizowała treść niektórych listów i określiła charakter obu korespondencji. W warstwie literackiej korespondencji między Krasickim a Lehndorffem dostrzegła stylizację na "czułą przyjaźń" i jako źródło tej stylizacji wskazała twórczość Sterne'a.

Fakty dotyczące sprowadzenia prochów Krasickiego z Berlina do kraju w r. 1829 przedstawił Michał Witkowski w referacie "Nad gnieźnieńskim grobem Krasickiego. (Zabiegi Juliana Ursyna Niemcewicza i ks. Teofila Wolickiego)". Referent podkreślił dużą rolę, jaką odegrał w tym przedsięwzięciu zwłaszcza ks. Wolicki, a sporą część swego wystąpienia poświęcił przedstawieniu biografii tego działacza. Inicjatywa sprowadzenia zwłok XBW do kraju wiązała się w szerszym kontekście ze szczególnie w tym okresie wzmożoną troską o symbole kultury narodowej. Referat M. Witkowskiego, oparty na rozproszonych po różnych źródłach informacjach, przyniósł w tym zakresie bardzo interesujące spostrzeżenia.

Konferencja przyniosła nie tylko podsumowanie dotychczasowego stanu badań nad życiem i dziełem Krasickiego, ale też określiła kierunki i cele dalszych prac oraz wzbogaciła wiedzę o twórczości XBW nowymi studiami.

Mgr Jerzy Snopek